

Amik Annamária — György Andrea

HOMUNCULUS HUNGARICUS

RAKOVSKY ZSUZSA: CÉLIA. MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ,
BUDAPEST, 2017.

GyA: A *Zulejka kinyitja a szemét* című regény után ünnepélyesen megfogadtuk, hogy soha többé nem klikkelünk női sorsokat bemutató könyvekről, s most tessék, itt a *Célia*. Mintha megtalálnának minket ezek a szövegek. Bár Rakovszky Zsuzsa művének éppen az a különlegessége, hogy férfi nézőpontot kínáló éregény, amelynek a középpontjában egy anya és a lánya áll. Női szerző teremt férfi narrátort, de mennyire sikerül ezt hitelesen megvalósítania? Ráadásul jól érzékelhető, hogy a narrátor világnézete és az írónőé között jelentős a távolság.

AA: Nőies hangja ellenére, vagy talán éppen emiatt, hiteles, hiszen a bölcsész férfiak valóban hajlamosabbak a nőket jellemző árnyaltsággal vagy éppen tekervényességgel gondolkodni. Például egy mérnökről nem fogadnánk el ugyanezt a képet. Tipikus az, ahogyan Ádám az értelmiséginek a seftelőkkel szembeni kritikájával lenézi féltestvérét, aki kétes forrásokból biztosítja jólétét, miközben ő alkalmi munkákból éldegél.

GyA: Ádám, a középkorú szabadúszó szingli soha el ne készülő regényén dolgozik a mamahotelban, az értelmiségi lúzer prototípusa, aki pontosan érzékeli életvitele tarthatatlanságát, de képtelen változtatni rajta. Egy nagyra nőtt csecsemő, aki nem mer kötődni, éles nyelvű, jó humora és fejlett öniróniája van. Lelki sivárságát és folytonos szorongását szexszel oldja.

AA: Lazasága, amellyel fiatal diákja iránt felébredt felszínes vonzalmát kezeli, undorító is tud lenni. Egy női olvasó számára kényelmetlen, ahogy Humbert Humbertre emlékeztető kujonsággal figyeli a tanítványa vállát.

GyA: Irtózik a felelősségtől, az elköteleződéstől, úgy látja, hogy minden nő szemrehányó tekintettel nézi, az anyjától kezdve a szeretőikig.

AA: Az elköteleződéstől való elzárkózás nemcsak benne, hanem Zsani-ban is megfigyelhető, ráadásul sokkal mélyebben, nemcsak a kapcsolatok, hanem bármiféle érték, elv szintjén is. Egyetlen elköteleződése az elköteleződés mellőzése. Zsani ezt tudatosan űzi, Ádám talán nem.

GyA: Mégis empátiát érzek iránta, annyira találók a megjegyzései, annyira pontos a világról alkotott diagnózisa. Emlékezetes személyleírásokat készít, a nőket például állatokkal azonosítja: Zsanettnak, aki folyton szipog, náthás, piros az orra, és szemrehányó hangon beszél, parányi egérorra és mulatságosan elálló fülei vannak, Nikinek menyétkearca van.

AA: A nők, akiket a macsónak nem nevezhető narrátor szemén keresztül látunk, szinte mind nevetségesek. Ott van Heni, a labilis idegzetű szerető, a rendszeres szakításaival és visszatéréseivel. Pontosítok: talán mégsem mindenben hiteles a narrátor, a férfiak általában nem olyan intenzív elemzők s megfigyelők, mint Ádám. Ettől függetlenül, nagyon élvezetesek a féloldalas bekezdésbe sűrített gondolatfolyamai, például az, amelyikben seperc alatt feltárul a képzeletében a jövő, ha Henit választaná. Mindentudó kilátástalanság.

GyA: Átala lépünk be egy értékvesztett, szomorú, boldogtalan világba, ahol a pénz az isten. Itt kigyúrt, lófarkas spekulánsok, ravasz válóperes ügyvédek, minden hájjal megkent ingatlanosok suhannak terepjáróikon, és infantilis, egzaltált és főleg passzív értelmiségiek keresik önmagukat egy élethen át pszichológusuk segítségével. A fiatalok legnagyobb vágya az, hogy valóságshow-sztárok legyenek, senki nem szeret gondolkodni, virágzik az ezotéria, hódítanak a szekták.

AA: A szereplők mindenben kortársaink. Minden kapcsolat zavaros, ott a féltestvér, a féltestvér féltestvére, elvált szülők, meg a „kisvállalkozói lét mindenféle sötét bugyrát” megjárta emberek, ex-titkárnők, kishivatalnokok. Jellemző rájuk az egyre változatosabb (s butább) formákat öltő szellemi, főként ezoterikus útkeresés. Rakovszky hozzáértéssel mutatja be ezek terjesztőinek a meggyőző, kifejezésmódjukban értelmesnek ható, ám teljesen üres, minden valódi logikai összefüggést nélkülöző érveit. S az angyalimádó csőcselék könnyedén lehúzza a gyökértelen értelmiségit.

GyA: Érdekes, hogy Ádám tudatosan nem akar kapcsolatba lépni a múlttal, nem akar emlékezni, nem kötik érzelmek a tárgyakhoz, édesanyja halála után kidobja az összes családi dokumentumot, a családi fotókat is, kacatnak ítélve őket, elvégre anyagi értékük nincs.

AA: A fényképek gyakran felbukkannak a történetben. Többször olvashatunk leírásokat főként Céliáról készült fotókról, de a fénykép élességével

ábrázol ott is, ahol nem fotókat ír le. A párbeszédnek elevenek, helyenként az élő beszédre jellemző hiányos szerkesztéssel, akadozásokkal. A regény tónusa a témától függően erőteljesen változik. Míg a narrátornak öccsével, angyalmániás ügyfelével vagy Zsanettel való találkozásait élesen realista kritikával tűzdelt tudatfolyam-passzusok mutatják be, a pozitív (mellék)szeplőkkel való érintkezéseknél megnyugvás érezhető, a mondatok rövidebbé válnak, szinte lírai szépségűek a képek, és nevetségességtől mentesek a dialógusok.

GyA: A regény groteszk jelenettel, Ádám és az idősoththonból megszökött öregasszony közös karácsonyozásával zárul, amikor ösztönösen a múltban megélt szentesték rituáléját rekonstruálják. Ugyanakkor gyökerei után kutatva, korlátok után vágyódva vonul be a szektába Célia, hogy családot kapjon, ahol pontos szabályok szerint él. Várható volt ez a befejezés.

AA: Amíg a végére nem értem, szinte szórakoztató volt a lenyűgöző nyelvezet, a finom társadalomkritika. Viszont Célia előkerülésekor és a végkifejletkor, amit az író nő fájdalmas realizmussal alakított ki, megdöbbenem, hogy ez nem vicc.

GyA: Tanmese ez, egy balul sikerült kísérlet története. A szerzőt az érdeklő, hogy mi lesz a sorsa egy huszonegyedik században előállított homunculusnak. Zsani, alkimista kortársunk, laboratóriumi körülmények között hozza létre és neveli fel lányát, így annak nincsenek gyökerei, semmiféle családi hagyománnyal nem szembesül, következésképpen nincs identitása sem.

AA: Megkockáztatom, hogy ez nem csupán egy balul sikerült kísérlet bemutatása, amelynek eredménye egy sajnálatos véletlen. Mivel az ábrázolt világ annyira sarkított, írói szándékot sejtek mögötte. Rakovszky éppen azt látta, hogy *eleve* kudarcra ítélt az „alternatív családforma”, amely szándékosan apa és családi gyökerek nélkül gondolja el gyermeke nevelését, aki végül inkább a szektát választja, ahol fix pontokat talál. Már a regény elején megtudjuk, hogy Célia a közönséges, kispolgári normalitásra vágyik. Még ijesztőbb, hogy ez nem egy disztópia, amelynek a túlkapasai evidensek, hanem a modern valóság, amelyben élünk.

GyA: Rakovszky esélyt sem ad szereplőinek, eleve halálra ítéli őket, megnehezítve a velük való együttérzést, így a regény társadalomkritikája egyoldalúnak hat. Számomra Zsani a legellenszenvesebb szereplője a regénynek, olyan, mintha a 18. századból felejtették volna itt. Meggyőződésem, hogy az ember eredendően jó, racionális lény, akit rosszá a társadalom tesz, szerrinte minden problémát meg lehet oldani egy őszinte beszélgetéssel. Bár hisz a józan észben, belőle az teljességgel hiányzik. A legfélelmetesebb talán

az, hogy semmiféle önreflexióval nem rendelkezik. Az anyák általában gyöt-rődnek, hogy mit rontottak el a gyereknevelés során, de ő nem. Egy túlsá-gosan karikatúraszerűre rajzolt erőszakos figura.

AA: Azért nem annyira monokróm a róla alkotott kép. A kissé nevet-séges, konvencióktól irtózó, magából a női magazinok emancipálnői frá-zisait ontó anya képe megindító, amikor beszámol az anyasága első éveiről, amelyekről a narrátor lemaradt.

GyA: Bár ez egy budapesti regény, a történet a világ szinte bármely nagy-városában lejátszódhatna, ahol plázák, McDonaldsok, pizzázók, masszázs-szalonok, swingerklubok, bérházak, presszók vannak. Rakovszky Zsuzsa szinte teljesen felismerhetetlen, jellegtelen arcát mutatja meg a városnak. Nem a Lánchíd vagy egyéb giccsessé reklámozott látványosságok hiányoz-nak ebből az alternatív Budapestből, hanem a szépség és a személyesség.

AA: Fizikai és morális szépségnek csak nyomait találjuk. Inkább a mel-lékszereplők, a statiszták tűnnek fel pozitív fényben, például a törekeny, ki-finomult öregasszony, aki próbál megküzdeni az emeleti lakásába vezető lépcsőfokokkal. Meg Célia, az értékvesztett makro- és mikrotársadalom ál-dozata. A szöveg líraisága az ő ábrázolásukban fokozódik.

GyA: A szereplők számára a plázázás teszi elviselhetővé a létet, oldja a masszív szorongást. A pláza, ez a steril, személytelen belső tér, a regény ki-tüntetett színhelye és a narrátor kedvence: „Bevallom, szeretem ezeket a fantasztikus kis játékvárosokat, amelyeket füst és koromlepte üvegplafon zár el az űr dermesztő és felfoghatatlan sötétjétől, akárcsak gyerekkorunk kartonpapír városait, vasútjait és állatfarmjait.”

AA: Mint Paul Bowlesnál az *Oltalmazó ég*, amely a fölötte meghúzó-dó sötétség ellen védi a krónikus *ennui*-ben szenvedő alant levőket. Ádám szerint „az élet folyamatos védekezés a fenyegető unalom ellen”. A pláza-társadalom számára a reklámokkal tarkított üvegfal ez az oltalmazó ég, ame-lyen túl nincs semmi.